

IX/143
38-F-37

O PŘÍSAZE BEZKONFESNÍCH.

PŘEDNÁŠKA, JIŽ MĚL PŘI SVÉ INSTALACI
ZA REKTORA C. K. ČESKÉ UNIVERSITY
KARLOVY FERDINANDOVY
DNE 17. ŘÍJNA 1914

PROF. JUDR. KAMIL HENNER.

ZVLÁŠTNÍ OTISK
Z „PŘÁVNÍKA“ 1914, XXII. SEŠIT.

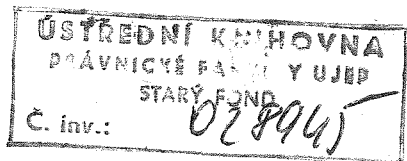
DM 1067

DAR
PŘÁVNICKÉ JEDNOTY
MORAVSKÉ.

V PRAZE 1914.

NÁKLADEM „PŘÁVNÍKA“. TISKEM DR. ED. GRÉGRA A SYNA V PRAZE.

Otázka, jak bezkonfesní mají přísahati, patří ke sporným bodům rakouského práva mezikonfesního.*)

Vyrozumíváme v právu osobami bezkonfesními ty, kdož buď náleží k nějaké náboženské společnosti v Rakousku neuznané, buď kdož vůbec nemají žádné víry náboženské; tito se nazývají též atheisty nebo nevěrci.

Zákon ze dne 3. května 1868 č. 33 ř. z. uspořádal způsob vykonávání přísah u soudu; i platí jak v trestním řízení u svědkův a znalců (§§ 171., 121.), tak i v novém soudním řízení civilním, ježto článek XL. uvozovacího zákona z 1. srpna 1895, č. 112 ř. z. ponechal ho celkem v platnosti.

Úvodní věta zákona z r. 1868 stanoví pak: »Formule pro přísahu, konanou před soudem, má zníti, nehledíc k náboženskému vyznání toho, kdo přísahá, takto«; i udává se dále formule pro svědky, pro znalce a pro strany v občanských rozepřích právních dle starého řádu. Hned úvodní věta namnoze se vykládá způsobem, jenž nezdá se nám býti správným. Pojem »náboženského vyznání« (»Religionsbekenntnis«), jež zde nemá rozhodovati (čl. 2. a 14., 2. odst. státn. zákl. zákona z 21. prosince 1867 č. 142 ř. z.), se stotožňuje často s pojmem »náboženského názoru«,

*) Literaturu o těchto sporných bodech podává Henner v Österr. Staatswörterbuche, 2. vyd. II. sv., str. 917 (srovn. str. 915, 916) a Hussarek, Grundriss des Staatskirchenrechts, 2. vyd. 1908, str. 56. — K věci samé lze srovnati Helfert Josef, Darstellung der Rechte, welche in Ansehung der heiligen Handlungen, dann der heiligen u. religiösen Sachen sowohl nach kirchlichen als nach Österreichisch-bürgerlichen Gesetzen stattfinden. 2. vydání, v Praze 1843, str. 279 nsl. Stenographische Protokolle des Abgeordnetenhauses des österr. Reichsrates für die IV. Session (I. Session, II. Wahlperiode) 1867—1869; str. 2069, 2083 nsl., 2177—2184, 2226 nsl., 2259 nsl., 2664, 2686, 2693 nsl. — Stenographische Protokolle des Herrenhauses des Reichsrates IV. Session 1867—1869 I. Bd. str. 711 nsl.

»náboženského přesvědčení«, nebo »vnitřního přesvědčení ve věcech náboženských«.

A přece jest zde podstatný rozdíl.

O tom, kdo se hlásí k pozitivnímu náboženství, pravíme, že má náboženské vyznání; zdali toto náboženství jest uznáno ve státu, nebo nikoliv, jest lhostejno v tomto případě.

»Náboženské přesvědčení« jest oproti tomu něco jiného. Každý může mít takové přesvědčení; mají je jak osoby se hlásící k pozitivnímu náboženství, tedy osoby s náboženským vyznáním, tak i ti, kdož vůbec nepřísluší k žádné náboženské společnosti, tedy osoby bez náboženského vyznání, neboť náboženské přesvědčení neznamena než přesvědčení o věcech náboženských. Toto přesvědčení může mít kladný nebo záporný výsledek, pokud běží o přimknutí se k nějaké náboženské organizaci. Kdo dojde k zápornému výsledku, jest atheistou, nevěrcem.

Kdo ovšem neuznává rozdíl zde podaného, podrobuje pak předpisům zákona z r. 1868 každého, ať má víru v Boha, ať jí nemá.

Máme za to, že slova »náboženské vyznání« mají v zákoně též význam, jaký jsme byli vytkli my. Ovšem zákon různí v naší otázce dva druhy vyznání; jedna, která připouští přísahy, druhá jich nepřipouští.

§ 1. zákona z r. 1868 má na mysli první kategorii, neboť užívá-li předepsaná přísežní formule slov: »Přisahám Bohu Všemohoucímu a Vševědoucímu přísahu čistou« a užívá-li slov: »tak mi dopomáhej Bůh«, pak jest jisto, že zákon předpokládá u přísahajícího víru v Boha, které se přísaha nepřičí, neboť přísaha jest určitý akt uctívání Boha, »actus religionis sive latriae«, a osvědčuje se jí slavnostně jsoucnost Boha, jakožto nejvyšší pravdy a vševědoucnosti. Víra v nejvyšší bytost božskou se zde ovšem předpokládá, pokud přísahající jest členem církve nebo náboženské společnosti hlásající všemohoucnost a vševědomost Boží i připouštěcí přísahu.

Toto nazírání k věci jest opodstatněno zněním § 3. našeho zákona, jenž podobně jako poslední odstavec § 377. civilního soudního řádu, zavazuje soudce, by před vykonáním

přísahy připomenul přísahajícímu svatost přísahy s hlediska náboženského, důležitost její pro právní řád, časné i věčné tresty křivé přísahy; upozornění toto má se dít způsobem přiměřeným vzdělání a vnímavosti konatele přísahy. Zákonné toto ustanovení nutně se opírá o víru v Boha, připouštěcí přísahu, neboť jinak by zákonodárce nebyl mohl nadíti se toho, že by soudcovo připomenutí rázu náboženského mohlo jeviti jakýkoli vliv na přísahajícího.

Vzhledem k náboženskému rázu přísahy nutno ovšem tvrditi, že zákon rakouský nezná žádné přísahy řečené civilní, při níž se vynechává vzývání Boha za svědka pravdy. Odtud nelze připustiti přísahu s vynecháním slov »Bohu Všemohoucímu a Vševědoucímu«, nelze připustiti užití pouhých slov: »přisahám přísahu čistou«. Buď se přísahá, jak zákon předpisuje, buď přísaha vůbec se nepřipustí. V tomto směru jest správné po našem názoru na př. rozhodnutí nejv. soudního dvoru ze dne 6. července 1909, R II., 635-9.*)

Že pak zákon z r. 1868 nemá na mysli pouze příslušníky církvi a náboženských společností v Rakousku uznávaných a připouštěcích přísahu, nýbrž že zahrnuje i přívržence pozitivních náboženství vůbec, plyne z § 5. uznávajícího i nadále předpisy dvorského dekretu ze dne 26. srpna 1826, č. 2217 sb. z. s. o přísahách mohamedánů, kteří tehdy v Rakousku nebyli uznáni. Náš zákon pak není ani rázu zcela vyrovnávajícího, anť ponechává v platnosti různosti náboženských společností v příčině formy výkonu přísahy. Co do zevních formálností různí zákon křestany i israelity (§ 4.), odtud se zachovávají (§ 5.) zvláštnosti pro příslušníky helvetské konfese (dv. d. z 21. prosince 1832, č. 2582 sb. z. s.) a pro zmíněné již mohamedány (dekret shora cit.).

Druhou kategorií vyznání náboženských, t. j. vyznání nepřipouštěcích přísahy, má na mysli § 5. zákona z r. 1868, an ponechává v platnosti dvorský dekret z 10. ledna 1816, č. 1201 sb. z. s., vzniklý otázkou, jak mennonité mají konati přísahu.

*) V »Právniku«, 1910, str. 715 nsl. nebo Pfaff-Schey-Krupský, 46. sv. = N. F. XII., č. 4671.

Tento dekret vytýká správnou zásadu v š e o b e c n o u, že nesmí se požadovati vykonání přísahy na příslušnicích náboženských stran, neuznávajících přísahy, ale kterým slavné ujištění jest tak svaté, jako vyznavačům jiných náboženství přísaha; naopak, že nutno se spokojiti, po předchozím připomenutí, slavným ujištěním stvrzeným rukou dáním, jež má týž význam a tytéž právní následky jako přísaha. Textování tohoto pamětihodného dekretu zní zcela všeobecně; i sám zákon z r. 1868 neobmezuje řečeného dekretu na mennonity, nýbrž mluví povšechně o osobách, které vedle svého náboženského učení pokládají přísahu za nedovolenou. Ustanovení tohoto dekretu nemohou proto býti vykládána jako by stanovila ojedinělou výjimku z pravidla, že každý musí přísahati; v dekretu tomto jest obsaženo pravidlo.

Zákon náš má tudíž tento rozum: Pokud přísaha se srovnává s náboženským vyznáním přísahajícího, vykoná se dle zákona; ale nedopouští-li náboženské vyznání přísahy, nutno se spokojiti náhradou přísahy. I dříve před rokem 1868 bylo k věci tak přihlíženo, což patrně z nejv. rozhodnutí ze dne 6. března 1859, kterým přísaha Lipovanů byla upravena po rozumu dekretu z r. 1816.*) Tak by i nyní soudové musili rozhodnouti, běželo-li by na př. o baptisty neb o kvekry.

Jest tedy úmyslem zákona z r. 1868 šetřiti při přísaze náboženského vyznání všech osob v Boha věřících, a to jak co do vykonání přísahy vůbec, tak i co do způsobu výkonu. Jen tam, kde tomu náboženské stanovisko nevadilo, byla zavedena jednotnost po rozumu státních základních zákonů (čl. 2. a 14., 2. odst. st. z. z. z 21. prosince 1867 č. 142 ř. z.), a ten jest rozum slov: »nehledíc k náboženskému vyznání«.

V otázce naší zaujímá toto vyložené stanovisko § 313. tr. ř. co do přísahy porotců.

Ale zákon z r. 1868 nemá žádných předpisův o nevěřících, což již z toho patrně, že byl vydán před zákonem mezikonfesním z 25. května 1868, č. 49 ř. z., který teprve

*) Mayrhofer IV., 5. vyd., str. 480, pozn. 1.

nepřímo zajistil zákonnou možnost jejich trvání, při čemž podotýkáme, že neudržitelný jest názor nedávno Di Paullim vyslovený, jako by nepřislusnost k žádné náboženské společnosti byla možná v Rakousku jen v přechodní době od vystoupení do přestoupení k náboženské společnosti.*)

Nevěřci nejsou tudíž přímo podrobeni našemu zákonu, jenž předpokládá náboženské vyznání; i jsme nuceni se utéci dle zásady § 7. obč. z. k období. Užíváme-li zákona obdobně, jest nám se řídití zákonnou normou bližší a nikoli normou vzdálenější od případu, jenž má býti řešen. § 1. zákona z r. 1868 jest nám vzdálenějším ustanovením, neboť uznává možnost přísahy, pokud víra přísahajícího to dovoluje; odtud nemůže býti připuštěn k přísaze dle tohoto paragrafu, kdo nemá vůbec žádné víry v Boha a formálně nepřislusí k žádné náboženské společnosti. Ale nevěřci stojí v naší otázce nejbliže těm, kdož nemohou přísahati, anoj jim v tom brání jejich náboženské učení (§ 5.); tu může nastoupiti obdoba v tom směru, že nevěřci mají vydati slavnostní ujištění s rukou dáním na místě přísahy. Podobně se má míti věc u porotců vzhledem k § 313. tr. ř.

Pro tento názor vidíme novou oporu v § 201. zákona ze dne 5. července 1912, č. 130 ř. z. (o vojenském trestním soudním řádě pro společnou brannou moc), jenž jest totožný s § 201. zákona z téhož dne, č. 131. ř. z. (o vojenském trestním soudním řádě pro zeměbranu), kteréžto zákony jsou v účinnosti od 1. července 1914 (nařízení ministerstva zeměbrany ze dne 23. května 1914, č. 119 a 120 ř. z.). Paragrafy tyto mluvící o přísaze svědecké mají celkem stejné ustanovení jako zákon z r. 1868 co do připomenutí soudcova a ustanovují pak:

»Přísaha svědka má nehledíc k náboženskému vyznání (Religionsbekenntnis) přísahajícího zníti takto: »Přisáhám Bohu Všemohoucímu a Vševědoucímu, že podle nejlepšího vědomí a svědomí pouhou a úplnou pravdu a jenom pravdu jsem pověděl a ničeho jsem nezamlčel. K če-

*) Di Paull, Der Wiedereintritt des Konfessionslosen in die verlassene Kirche in Beziehung auf den § 64 a. b. G. B. v Archiv für kath. Kirchenrecht, 90. svazek, 1910, str. 316 nsl.

muž mi dopomáhej Bůh!« (Lze s tím srovn. §§ 276. obou řádů.)

»U osob, jejichž náboženské přesvědčení (religiöse Überzeugung) podle jejich udání nedopouští přísahy, dostačí slavnostní ujištění pravdivosti jejich výpovědi na čest a svědomí na místě přísahy.«

Nás zde zajímá poslední odstavec právě uvedený, jenž má dle §§ 209. (posledních odstavců stejně znějících) obdobnou platnost při znalcích, kdežto forma jejich přísahy byla zvláště stanovena, podobně ovšem jako u svědků, teprve prováděcím nařízením k oběma řádům vojenským ze dne 23. května 1914 č. 121 a 122 ř. z., a to k §§ 209.

Příslušný odstavec §§ 201. zní především zcela všeobecně bez každé výhrady; předpis není obmezen na určité konfese, ani ne na určité osoby; nikde se nemluví o nějakém přezkoušení tvrzení osoby, jež by měla přísahati; soud má se spokojiti učiněným tvrzením, čemu svědčí slova: »podle jejich udání.«

Rozdíl mezi vyznáním a přesvědčením byl již shora vytčen; zde ho zákon dbá.

Přívrženci pozitivního náboženství, nevylučujícího přísahy, ti všichni tedy přísahají formou § 201., jež jest vytčena zcela všeobecně beze zřetele k určitému náboženství tak, jak jest tomu v zákoně z r. 1868. Těm však, kdož nemohou přísahati, buď že jim brání v tom víra nebo nevěra, svědčí poslední odstavec cit. §§ 201.; ti se zavazují slavnostním ujištěním.

Oproti tomuto výkladu daly by se činiti dvě námitky. Jedna: Zákon z r. 1912 že přijal totéž stanovisko jako zákon z r. 1868, mluvící o vyznáních, uznávajících přísahu a jí neuznávajících. Avšak tomu odporuje znění zákona: zákon z r. 1912 mluví o náboženském vyznání a o náboženském přesvědčení, tedy o stránce objektivné a subjektivné, kdežto zákon z r. 1868 mluví jen o vyznáních a náboženském učení, tedy pouze o stránce objektivné, věcné.

Druhou námitkou dalo by se říci: Nelze přehlédnouti, že oba citované §§ jsou součástí vojenských trestních řádů, které tvoří ius singulare, právo nepravidelné nebo výji-

mečné, jehož ustanovení nemohou prostě platiti v ius commune. t. j. v právu pravidelném čili všeobecném. Námitka tato byla by zajisté správná. My bychom nemohli přenést zvláštní ustanovení práva nepravidelného na právo všeobecné; neboť bychom nemohli přehlédnouti zvláštní ratio legis, účelu zákonního. Pak bychom ovšem musili dojíti k úsudku, že nevěrec by nebyl zavázán přísahati v řízení vojenském, kdežto by mohl býti donucen v řízení občanském dle názoru námi neschvalovaného.

Avšak věc se má dle úsudku našeho jinak. Ustanovení vojenských soudních řádů neobsahují v naší věci nic jiného, než co nepřimo jest obsaženo v zásadách práva občanského. Úcta k náboženskému přesvědčení v naší věci zapustila v zákonodárství rakouském své kořeny tak, že došla zřejmého výrazu v novém vojenském řádu trestním. Mínilme tedy, že zákonodárce co do přísahy zde nestanovil nic nového, jen že zřejmě vytkl v novějším zákoně, co důsledně plynulo z uznaných zásad občanských, i že dal zřejmý výraz zásadě, že jsou všichni stejně posuzováni, vojín i nevojín a to tím spíše, ježto §§ 201. se vztahují k svědkům volaným jak z řad vojenských, tak i z řad občanských.

Zákon z r. 1868 (resp. § 313. tr. ř.) mluví ovšem jen o přísahách, jež se konají u soudu. Ale zásady, k nimž jsme došli, měly by všude platiti, kde vůbec přísaha se vykonává, neboť přísaha jest a zůstane náboženským aktem, který může míti pravý význam jen tam, kde zajištěn jest základ jeho, víra, která formálně plyne z příslušnosti k náboženství, uznávajícího přísahu.

Tím, že stát upravil přísahu pro svůj právní řád, nešetřel z přísahy rázu náboženského; přísaha státem předepsaná není pak ovšem církevním jednáním, ani ne církevním slavností, vždyť není předepsána církví a může býti vykonána beze kterékoli součinnosti církevních zástupcův. A proto nelze proti přísaze jinak přípustné namítati poslední odstavec článku 14. státního zák. zákona o všeobecných právech občanských (21. prosince 1867, č. 142 ř. z.), že nemůže totiž nikdo býti donucen k církevnímu jednání nebo k účastenství na církevní slavnosti.

Zdá se nám, že můžeme opodstatnit své názory, odůvodňované dosud ze smyslu a z účelu zákona, i úvahou rázu církevně politického. Státnímu zákonodárství rakouskému jest zcela cizí úmysl, rušivě se dotýkati náboženských úkonů, vždyť jim stát zaručuje i ochrany své. Uznává-li stát nutnost náboženské přísahy pro svůj právní život, pak by bylo protimyslné, že by stát chtěl prosaditi úkon náboženský proti základním intencím náboženským tam, kde vůbec není pochopení podstaty tohoto úkonu. Z úcty k náboženství se vylučuje takové donucení, jež mu jest cizí dle vlastního učení jeho. Akty náboženské vyžadují náboženskou mysl, která se nedá vyvolati státním donucením, která nerozkvétá na poli zevní moci.

Odtud nemůžeme souhlasiti na př. ani s plenárním rozhodnutím nejv. soudního dvoru z 1. května 1872, č. 4310,*) který za panství starého řádu civilního uznal za způsobilé k přísaze všechny procesní strany bezkonfesní bez rozdílu, jsou-li nevěrci nebo přívrženci náboženské společnosti v Rakousku neuznané; ani nemůžeme souhlasiti po této stránce s podobným rozhodnutím shora již citovaným co do přísahy dle § 96. konkursního řádu, ani ne s rozsudkem kasačního soudu ze dne 4. května 1912, č. j. Kr. II. 122-12,**) pokud žádá přísahu u porotců nevěrcův.

V dosavadních vývodech nevidíme žádného ohrožení jistoty právní, vždyť zneužití slavného ujištění daného na místě přísahy se tresce stejně, jako křivá přísaha.

A neuvarovalo-li nás vykonávání přísah hnusného zločinu křivé přísahy, netřeba příliš se obávati daného ujištění na čest a svědomí.

Náš občanský život nebude ohrožen, dojde-li vítězství požadavek mravní, jenž zní, že ve věcech náboženských není přípustno světské donucení. Právní život nebude ohrožen, vykládáme-li pomínutelné právo po rozumu nepomínutelné mravnosti.

* * *

*) Kniha judikátů 73. Gl. U. 4594.

***) Ve Zprávách Právníké Jednoty Moravské v Brně, 1913, ročn. 22., str. 36 nsl.

Jiná vznešená zásada mravnosti, hluboce nám v srdce vrytá, jest neochvějná oddanost k posvátné osobě panovníkově a láska k vlasti.

Oddanost a láska tato, všem společná, káže nám zejména v nynějších dobách, bychom co nejvěrněji plnili své povinnosti občanské, každý na svém místě. Zářící příklad nám dává náš nejmilostivější panovník, Jeho Veličenstvo císař a král František Josef I., obdivovaný vzor v plnění všechněch tak těžkých povinností.

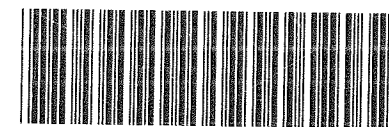
Nechť všehomíra vládce opatruje a ošetřuje Jeho posvátnou osobu a všechny Jeho věrné národy; nechť nám dopřeje slavného vítězství, skvělého rozkvětu a šťastného vývoje, by mohla prospívati i naše alma mater, by se jí dostalo brzy moravské sestry.

Dejme výraz své obětovné a věrné oddanosti k panovníkovi tím, že všichni provoláme z hloubi duše Jeho Veličenstvu císaři a králi Františku Josefu I.: Sláva!, Sláva!, Sláva!

REV 7.5

ÚK PrF MU

3129S28945